

„A RÓMAIAK NYOMÁBAN...”

tanulmányi kirándulás

2008. június 7. (szombat)

9.00–11.45: AQUINCUM POLGÁRVÁROSA (www.aquincum.hu)

- *a romterület megtekintése*
- *Róma Aquincumban (állandó kiállítás a víziorgonával)*
- *A Római Birodalom limese (Pannonia határa)*
- *Van új a föld alatt (a 2007. év legszebb ásatási leletei)*

Az Óbudai sziget északi csúcsával szemközt fekvő, forrásokban és vízlevezető árkokban gazdag területen az 1. század végéről és a 2. század elejéről származnak az első településnyomok. A kezdetben falusias szerkezetű település fából és agyagból készült építményeit a 2. században váltották fel a kőépületek. A település szerkezetét ekkor már a tudatos városrendezési elvek alakították. A város Hadrianus uralkodása idején (feltehetően 124 körül) municipium rangot kapott, s ettől kezdve önálló közigazgatási egységként működött. Septimius Severus uralkodása idején (194-ben) colonia rangot kap a város. Ezt követően, a 2-3. század fordulóján érte el a város legnagyobb kiterjedését, lakóinak száma 10-12000-re becsülhető. A 4. század második felétől kezdődően fokozatosan csökkent a polgárváros lakóinak száma, s az 5. század elejéről csak szórványos adatok tanúskodnak az épületek használatáról.

Bár a római kor négy évszázada alatt a polgári városrész településszerkezete, kiterjedése folyamatosan változott, jellegzetes építészeti elemei – a vízvezeték pillérek, az amfiteátrum és a városfal négy-szöge – mindvégig a felszínen nyomon követhetők voltak, s a mai városképnek is meghatározó elemei maradtak.

Az aquincumi polgárváros kb. egyharmadát mutatja be a múzeum körül elterülő régészeti park. A jelenleg látható alaprajzok zömmel a 2-3. század fordulójának állapotát tükrözik. Az észak-déli és a kelet-nyugati főutvonalak kereszteződésénél található a város fóruma, amelynek viszonylag kis mérete a helyi adottságokhoz és lehetőségekhez igazodott. A fórum körzetéhez tartozott a császárkultusz szentélye, a basilica, a nagy közfürdő és a tabernasor. A főúttól távolabb, a város délkeleti és északi részében kézműves lakások, műhelyek (kelmefestő, bronzöntő) helyezkedtek el. A zajos főútvonalaktól távolabb jómódú polgárok, városi tisztségviselők díszes lakóházai épültek, házi szentéllyel, magánfürdővel. A várost ipari övezet vette körül. A főutvonalak és a Duna vízi útja mentén fazekas üzemek működtek.

A 3. századtól kezdődően a dunai összeköttetést jelentő kelet-nyugati főút egyre forgalmasabbá vált, mutatva az egyre növekvő kereskedelmet. Ekkor épült a húspiac (macellum) is. A korábbi lazább szerkezetű beépítést egy sűrűbb, nagyobb népsűrűsége utaló beépítettség váltotta fel. A 4. században a védműveken végrehajtott nagyobb és a lakóépületek egyikén-másikán elvégzett kisebb javítások mellett egy ókeresztény bazilika volt szinte az egyetlen új építmény, amellyel a polgárváros rendelkezett.

12.00–12.20: THERMAE MAIORES, A LEGIOTÁBOR FÜRDŐJE

Aquincum első régészeti feltárásán 1778-ban a legiótábor közfürdőjének egy terme került napvilágra. A kutatást vezető Schönvisner István eredményeit még a feltárás évében „De Ruderibus Caldariique Romani” címen közölte. A fürdőrészt rövidesen a feltárás után védőépületben mutatták be a nagyközönségnek.

Az aquincumi legio fürdőjét ma már csaknem teljes mértékben ismerjük. A tábor két főútjának kereszteződésében állott a monumentális, 120 x 140 m-es épület. Főbejáratai is e főutcákról nyíltak. Az épületet a 2. században emelték, majd többször átépítették. Latin elnevezését is egy Kr.u. 268-ból származó újjáépítési feliratról ismerjük.

Tornacsarnok (palaestra), hideg, langyos és forróvizű medencék, fürdőkádak, izzasztókamra és tágas, padlófűtéssel ellátott termek szolgálták a katonák felfrissülését. Itt bőséges lehetőségük nyílt a testgyakorlásra, és a tisztálkodásra.

12.30–13.30: ebédszünet, séta a **KATONAVÁROSI AMFITEÁTRUM**hoz

A katonavárosi amfiteátrum elliptikus formát mutat és egy természetes, már a római korban meglévő mélyedés felhasználásával alakult ki. A legújabb ásatások eredményei alapján ezt a természetes mélyedést a legio már az 1. századtól katonai gyakorlótérnek használhatta. Az Aquincumi Múzeum kőtárában lévő építési felirat szerint Antoninus Pius császár uralkodása alatt, Kr.u. 145 táján építette át kőbe a legio II Adiutrix műszaki alakulata.

A lelátó külső falainak hossz tengelye 131,8 m, kereszt tengelye 108,4 m. Az ÉK–DNy irányú hossz tengely vonalában fekszik a két főkapu. A rövidebb tengely két végpontjában egy-egy állatketrec (carcer) foglal helyet. Nemesis istennő szentélyében feliratos oltárkövek álltak.

Mint a többi dunavidéki körszínház, a katonavárosi is a földamfiteátrumok csoportjába tartozik. A nézőtér az arena körül emelt földtömegben helyezkedett el. Mindössze a huszonnégy U alakú falrész és a „podiumfal” épült kőből. A 10-13 ezer néző befogadására alkalmas amfiteátrum nézőterét boltozott lépcsősoron lehetett megközelíteni.

14.00–15.30: **HUNYADI MÁTYÁS, A KIRÁLY – HAGYOMÁNY ÉS MEGÚJULÁS A KIRÁLYI UDVARBAN** (a Budapesti Történeti Múzeum kiállítása a reneszánsz év alkalmából)

2008-ban ünnepeljük Hunyadi Mátyás királlyá választásának és trónra lépésének 550. évfordulóját. A Budapesti Történeti Múzeum az évforduló alkalmából nagyszabású kiállítással kíván tisztelni a király emléke előtt, amely az Oktatási és Kulturális Minisztérium által meghirdetett 2008-as Reneszánsz Év rendezvényeihez csatlakozik.

Hunyadi Mátyás a legismertebb magyar történelmi személyiség itthon és külföldön is. Nem véletlen, hogy a népmeséknek is legnépszerűbb, továbbélő figurája. Bár az ő uralma sem volt gondoktól mentes, Mátyás országa nem volt bezárkózó: uralkodása alatt a legkorszerűbb európai törekvések jelentek meg hazánkban, főként a művészetek és a kultúra területén. A Mátyás-korról kialakított történelmi képünk az utóbbi évtizedben sokat változott, erre is szeretné felhívni a figyelmet e kiállítás, melynek középpontjában a király és udvara áll. Ám a művészetből nem csak az avantgárd reneszánszt vonultatjuk fel ez alkalommal, amelyet Mátyás – Itália után – elsőként Magyarországon honosított meg Európában, hanem az utolsó virágzását élő hazai késő gótikus művészetet is.

A Budapesti Történeti Múzeum látványos, a közönséget vonzó, a modern technikai eszközöket is felhasználó, ugyanakkor tudományos szempontból is sok újdonságot hozó kiállítást készített elő. A látványosságot már önmagában a kiállítandó tárgyak sokfélesége biztosítja: festmények és szobrok mellett ötvöstárgyak és miseruhák, díszes kódexek és fegyverek, oklevelek és díszesen faragott kőemlékek mutatják be az uralkodó és környezete életét, műpártolását. A magyarországi köz- és egyházi gyűjtemények kincsei mellett 65 külföldi műtárgy is érkezik majd kiállításunkra jeles ausztriai, csehországi, németországi, olaszországi és szlovákiai gyűjteményekből. Köztük számos olyan műtárgy is, amely még soha nem volt kiállítva Magyarországon! Olaszországból a firenzei Uffizi-képtár, a Bargello és a Medici-könyvtár, Rómából a Vatikáni Könyvtár, Nápolyból a Capodimonte Múzeum és a Nemzeti Könyvtár, Modenából az Este-könyvtár adja kölcsön kiállításunkra műtárgyait és dokumentumait. Bécsből a Kunsthistorisches Museum három gyűjteménye, a Haus-, Hof- und Staatsarchiv, a Wien Museum, a Dom und Diözesanmuseum, a Wiener Stadt- und Landesarchiv, Csehországból a brnoi Morva Galéria és olmtzi gyűjtemények küldenek műtárgyakat.

A Budapesti Történeti Múzeum 2008-as Mátyás kiállítása az uralkodó udvarának szentel fokozott figyelmet. Mátyás trónra jutása és a dinasztiaalapításra, azaz Corvin Jánosnak utódlására tett kísérlete adja azt a történelmi keretet, amelybe a kiállítást elhelyezzük: a kiállításon végigvonul a köznemesi ősöktől származó király legitimációs törekvése, amely Mátyás uralkodásának egészére rányomta bélyegét.

A kiállítás az udvar több szempontú bemutatását tervezi. A portréművészet alkotásain keresztül megismertet a király és a királyné személyével, az udvar hatalmasaival, bemutatja a dicsőséges hadakozáshoz és a jeles művészetpártoláshoz nélkülözhetetlen pénzügyi alapokat, elvezet a király hadi táborába, végigkísér az udvar helyszínein, a királyi udvar ünnep- és hétköznapjainak helyet adó budai, visegrádi és bécsi palotákon, beavat a vallási élet megnyilvánulásaiba, végül a Corvina-kódexek és szobrok segítségével megidézi az újra az antikvitás felé forduló, humanista szellemi központot. Mindezt kiegészíti az egész kiállításra jellemző kitekintés, a korszak legmodernebb európai szellemi hatásainak bemutatása. Mátyás összeköttetései az itáliai fejedelmi udvarokkal és a római Szentszékkal különösen intenzívek voltak. Az itáliai kapcsolatok mellett kiemelt szerepet szánunk a közép-európai érintkezéseknek, s a Magyarországot Csehországgal és Ausztriával összekötő szálakra is felhívjuk a figyelmet.

15.30–17.00: **VÁRMÚZEUM** (www.btm.hu)

- *Ősi népek, antik kultúrák*
- *A magyar-Anjou címeres selyemkárpit*
- *Buda középkori királyi várpalotája*
- *Budapest a középkorban és az újkorban*

A magyar főváros 1887-ben határozott saját múzeumának létesítéséről Aquincumban. Azóta is ott található Budapest római kori elődjének emlékei. A múzeum gyűjteményei három fontos csoportból tevődnek össze: régészeti leletekből, a várostörténet tárgyi anyagából és képzőművészeti alkotásokból. Több mint negyvenezer évesek a legrégebbi leletek. Egy újkőkori edény a termékenység-istennő képmását hordozza, egy bronzkori harang alakú edény gyönyörű formájával és dús díszítésével tűnik ki. A gazdag bronzkori anyagot agyagból készült gyermekjáték-edényké, vallásos célra használt agyagtárgyak s egy bronzcsésze képviselik. Vaskori a kelta, immár fazekaskoronon készült urna, s a rómaiak közelségét mutatják az eraviszkusz edények.

Róma hódítását a fejlettebb civilizációt tükröző leletek képviselik: íróeszközök, földmérő eszközök, egy különlegesen ritka hordozható orgona, falfestmények és mozaikpadlók életképekkel, egzotikus állatokkal, bronz- és kőszobrok, feliratos sírkövek, finom üvegedények, díszes kerámiák, választékos arany ékszerek.

A népek nagy vándorlásának korszakából szép mívű fibulákat, a szabad férfiak jelképeinek, a fegyveröveknek ezüst- és aranyozott bronzvereteit, aranyozott ezüstedényeket, arany fülbevalókat, színes üvegyöngyöket találunk a múzeumban. A magyar főváros területének kevés honfoglalás kori (9-10. századi) leletét a tarsolylemezek pompás díszítésével rokon mintájú övveretek képviselik.

A középkorban királyi központtá vált helyen építkezések indultak meg, ezek közül a legnagyobb szabású volt magának a királyi várnak az építkezése. Minden uralkodó építette, bővítette, korszerűsítette. A mindennapi élet tárgyai – edények, kályhacsempék, pénzek – mellett a korszak művészeti színvonaláról alkotott képünket átformálták azok a régészeti leletek, amelyek a várpalota és környezete földjéből kerültek napvilágra: az 1974-ben kiásott, töredékes állapotukban is gyönyörű gótikus szobrok, illetve az 1999-ben előkerült 14. századi Anjou selyemkárpit. A középkori emlékek sorát 15. századi Mátyás király kori reneszánsz emlékek, majd a török hódoltság 1686-ig terjedő emlékei zárják le.

Különösen sokszínű az újkori anyag, amely Budának a török alóli felszabadulásától, 1686-tól készült tárgyakat foglalja magában: a kézműves céhek emlékeit, mesteri kidolgozású órákat, bútorokat, finom nemesfém dísz tárgyakat, ötvös remekeket, porcelán-, üveg- és ezüstedényeket, női ruhákat és térképeket. Pest városszépítésének építészeti rajzait, a 20. század elejének remek plakátjait, s végül a gazdag fényképtár néhány különlegességét. A múzeum képtára gyűjti Pest, Buda és Óbuda régi városképeit, jeles polgárok és városi tisztségviselők portréit, a barokktól kezdve a főváros szobrászati emlékeit s különösen a legutóbbi évtizedek festészetét reprezentáló alkotásokat.
